

Son Devir Osmanlı Şairlerinden
Mısrılızâde Ali Celâleddîn Efendi ve *Dîvânçe'si*

Ayşe PARLAKKILIÇ MUCAN

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat
Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı,
Konya Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9448-758X> ROR ID: <https://ror.org/013s3zh21>

aparlakkilic@erbakan.edu.tr

Atıf Bilgisi: Parlakkılıç Mucan, "Son Devir Osmanlı Şairlerinden Mısrılızâde Ali
Celâleddîn Efendi ve *Dîvânçe'si*", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 32 (Temmuz
2024), 741-761. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1448854>.

Geliş Tarihi	08.03.2024
Kabul Tarihi	22.04.2024
Yayım Tarihi	01.07.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kõrleme
Araştırma Makalesi	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Beyan	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	divanedebiyatidergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Kayseri'nin Develi ilçesinde doğan Mısırlızâde Ali Celâleddîn Efendi son devir Osmanlı şairlerindendir. Develi'de medrese tahsili gören Mısırlızâde; Seb'a, Sincar ve Re'sulayn nahiyelerinde naiplik; Rakka, Leş, Tabriye, Hadim, Erbaa, Kevar' da kadılık yapmıştır. Hayli hareketli geçen memuriyet hayatının ardından 1908 yılında emekli olup memleketi Develi'ye dönmüş ve 1909 yılında burada vefat etmiştir. Kaynaklarda Mısırlızâde'ye ait bir divandan bahsedilmişse de yakın bir zamana kadar esere ulaşılammıştır. 2019 yılında Kasım Kocabaş isimli bir araştırmacı bu eseri Niğde'de bir sahaftan satın aldığı, Kadir Özdamarlar ile eser üzerinde çalışacaklarını beyan etmiştir. Ancak böyle bir çalışma ortaya konmamıştır. 2023 yılı sonunda Konya'da bir sahafta tesadüf eseri bulduğumuz bu eser satın alınarak kütüphanemize kazandırılmıştır. Bu çalışma, Osmanlı'nın son devir kadı şairlerinden Mısırlızâde Ali Celâleddîn Efendi'yi, onun ulaşılabilen tek eseri olan ve hakkında henüz akademik bir çalışma bulunmayan Dîvânçe'sini tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla öncelikle Mısırlızâde Ali Celâleddîn Efendi'nin hayatı ile ilgili bilgilere yer verilmiş, akabinde Mısırlızâde Dîvânçesi nüsha, dil ve üslup, tertip şekli ve muhteva özellikleri cihetiyle tanıtılmıştır. Çalışmalarımız neticesinde eserde 150'den fazla şiirin yer aldığı görülmüş, klasik tertibe göre düzenlenmeyen nüshanın şiirin farklı zamanlarda kaleme aldığı bir defter görünümünde olduğu anlaşılmıştır. Divan şiiri nazım biçimlerinin yanı sıra koşma, kalenderi, semai gibi Türk Halk şiiri nazım formlarının da yer aldığı bu eserle Mısırlızâde'nin hayatına dair bilgiler elde edilmiştir. Dîvânçe metninin tamamının neşri ile klasik Türk edebiyatı metin çalışmalarına yeni bir eser daha kazandırılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Son Devir Osmanlı Şairleri, Mısırlızâde, Ali Celâleddîn Efendi, Dîvânçe.

Late Ottoman Poets Mısrılızāda Ali Jalāleddīn And His
Divanche

Ayşe PARLAKKILIÇ MUCAN

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of
Theology Department of Islamic History and Arts Department of Turkish Islamic
Literature, Konya Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9448-758X> ROR ID: <https://ror.org/013s3zh21>

aparlakkilic@erbakan.edu.tr

Citation: Parlakkılıç Mucan, Ayşe. "Late Ottoman Poets Mısrılızāda Ali Jalāleddīn And His *Divanche*". *The Journal of Ottoman Literature Studies*, 32 (Temmuz 2024), 741-761. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1448854>.

Date of Submission 08.03.2024

Date of Acceptance 22.04.2024

Date of Publication 01.07.2024

Peer-Review Double anonymized - Two External

Research Article

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks Yes - Turnitin

Complaints divanedebyatidergisi@gmail.com

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ABSTRACT

Born in Develi district of Kayseri, Mısrılızāda Ali Jalāleddīn Efendi was one of the late Ottoman poets. He was educated at a madrasah in Develi and served as regent in Seb'a, Sincar and Re'sulayn districts and as qadī in Rakka, Les, Tabriye, Hadim, Erbaa and Kevar. After a very active civil service life, he retired in 1908 and returned to his hometown Develi, where he died in 1911. Although a divan belonging to Mısrılızāda was mentioned in the sources, the work could not be found until recently. In 2019, a researcher named Kasım Kocabas stated that he bought this work from a sahaf in Nigde and that he and Kadir Ozdamarlar would work on the work. However, no such work has been produced. At the end of 2023, this work, which we found by chance in a bibliopole in Konya, was purchased and brought to our library. This study aims to provide information about Mısrılızāda Ali Jalāleddīn Efendi, one of the qadī poets of the last period of the Ottoman Empire, and to introduce the author's Divanche, which is the only accessible work of the author and about which there is no academic study yet. For this purpose, firstly, information about the life of Mısrılızāda Ali Jalāleddīn Efendi is given, and then Mısrılızāda divanche is introduced in terms of its wording, exemplar, organization and content features. As a result of our studies, it was seen that there were more than 150 poems in the work, and it was understood that the exemplar, which was not organized according to the classical order, had the appearance of a notebook written by the poet at different times. In addition to divan poetry verse forms, this work, which includes Turkish folk poetry verse forms such as kosma, kalenderi, semai, has provided new information about Mısrılızāda's life. With the publication of the entire Divanche text in the coming days, a new work will be added to the textual studies of classical Turkish literature.

Keywords: *Turkish Islamic Literature, Late Ottoman Poets, Mısrılızāda, Ali Jalāleddīn, Divanche.*

Giriş

1699 Karlofça Anlaşması ile gerileme dönemine giren Osmanlı Devleti, ıslahat ve yenileşme hareketleri ile eski gücünün yeniden kazanmaya çalışmış, bu durum 19. asırda da devam etmiştir. 19. asır Osmanlı toplumunda yenileşme hareketleri tüm alanlarda kendisini yoğun bir şekilde hissettiren bir dönemdir. 1826 yılında II. Mahmud tarafından Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılarak düzenli ordunun kurulması, 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ve 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanı; devletin pek çok alanda yeniliğe gittiğini göstermesi bakımından önem arz eder.

Devletin siyasi, askeri, iktisadi alanlarda gerilemesine paralel olarak 19. asır klasik Türk edebiyatında önemli bir gelişme ve ilerleme söz konusu değildir. Edebi sahada 18. asrın devamı görünümünde seyreden bu asırda Şeyh Gâlib'in vefatı ile klasik Türk edebiyatı da gerileme devrine girmiştir. Buna mukabil Tanzimat Fermanı ile bilhassa Fransız edebiyatı tesirinde yeni edebiyat gelişme göstermiş, klasik Türk edebiyatı eski gücünü kaybederek orijinallik gösterme hevesinden uzaklaşmış ve eski ustaları tekrar etmekten öteye geçememiştir (Şentürk ve Kartal 2007: 562). Klasik Türk şiiri 19. asırda eski gücünü kaybetse de şair sayısında bir azalma göstermemiş aksine bu dönemde sayısı 100'ü aşkın şair yetişmiştir. Mısırlızâde Ali Celâleddîn Efendi'nin yetiştiği Kayseri'de de durum benzerdir.

Kayseri çok sayıda şair yetiştiren önemli şehirlerden biridir. Bölgede 14. asırdan 20. asra kadar her yüzyılda muhtelif sayıda şair yetişmiştir. Bu şairlerin en önemlisi hiç şüphesiz 14. asır Türk edebiyatının gelişmesinde büyük rol oynayan Kadı Burhâneddîn'dir. 15. asırda İbrâhîm Tennûrî; 16. asırda Dânişî; 17. asırda Gencî; 18. asırda Lebîb; 19. asırda Râsih; 20. asırda Yaman Dede Kayseri'de yetişmiş önde gelen şairlerden bazılarıdır. Kayseri'de divan şiiri ve şairlerin gelişim süreci takip edildiğinde 19. asır en fazla şairin bulunduğu dönem olarak karşımıza çıkar. Bu durumun başlıca sebebi, 19. asırda tarih manzumesi yazan şairlerin sayısındaki artıştır. Nitekim 19. asır ile 20. asrın başında bölgede pek çok çeşme ve medresenin yapımı, eski cami ve türbelerin tamiri gibi saiklerle mezkûr eserlere kitabeler yazılmış ve tarih düşüren şairlerin sayısı da artmıştır (Köksal 1998: 7). Yine bazı cönklerde 19. asırda Kayserili divan şairlerinin birbirlerine nazireler, tahmisler, müşterek gazeller yazdığı bilgisinden yola çıkarak bölgede önemli bir

şiir ve edebiyat muhitinin oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu durum da 19. asırda Kayseri’de divan şiirinin ve divan şairi sayısındaki artışın diğer yüzyıllara oranla daha fazla gelişim gösterme sebeplerinden birisi olarak düşünülebilir. Mısırlızde Ali Celleddn Efendi de 19. asırda Kayseri’de yetişmiş şairlerden biridir.

Literatürde Mısırlızde Ali Celleddn Efendi ile ilgili birkaç çalışma mevcuttur. Bunlardan ikisi Haşim Nezih Okay’a aittir. Bu çalışmaların ilkinde Mısırlızde Ali Celleddn Efendi’nin hayatı ile ilgili bilgilere ve bazı koşmalarına yer verilmiştir (Okay 1938a: 130-134). Bir diğer çalışmada ise Ali Celleddn Efendi’ye ait gazeller konu edilmiştir (Okay 1938b: 294). Bir başka çalışma ise II. Uluslararası Develi-şık Seyrn ve Türk Kültürü Kongresi’nde Kadir zdamarlar ve Kasım Kocabaş tarafından sunulan tebliğdir (zdamarlar ve Kocabaş 2019).

Çalışmamız, Mısırlızde ile ilgili yapılan söz konusu çalışmalara katkı sunmayı ve müellife ait *Dvne*’yi tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle Mısırlızde Ali Celleddn Efendi’nin hayatına dair bilgiler verilecektir. Daha sonra müellifin ulaşılabilen tek eseri olan ve şahsi kütüphanemizde yer alan *Dvne*’si nüsha, dil ve üslup, tertip ve muhteva özellikleri ile tanıtılacaktır.

1. Mısırlızde Ali Celleddn Efendi’nin Hayatı

Ali Celleddn Efendi ile ilgili ilk bilgilere bazı şiirlerinde “Yücel” müstear ismini kullanan şair, edebiyat araştırmacısı ve ğretmen Haşim Nezih Okay (Tonga 2018) vesilesi ile ulaşılmaktadır. Okay, *Kayseri Halkevi Dergisi*’nde 1938 yılında Mısırlızde’ye dair iki yazı kaleme almıştır. Haşim Nezih Okay’ın 1937-1942 tarihleri arasında Mısırlızde’nin de memleketi olan Kayseri’nin Develi ilçesinde edebiyat ğretmeni olarak görev yaptığı bilgisinden hareketle, mezkr yazıları kaleme aldığında Develi Ortaokulunda edebiyat ğretmeni olarak görev yaptığını söylemek mümkündür (Köksal 2014). Okay bu yazılarının ilkinde Mısırlızde’nin hayatı, ailesi ve şahsiyetine dair bazı bilgiler vermiştir. Buna göre müellif, Mısırlızde ismi ile şöhret bulan bir aileye mensuptur. Babası Hacı İbrahim Ağa’nın yılda birkaç kez otuz katarla Mısır’a ticaret yapmasından ötürü bu isimle anılmıştır. Aile, Emir Oğulları ismi ile de şöhret bulmuştur. Ali Celleddn Efendi, Kayseri’nin

Develi ilçesinin Hacı İbrahim Ağa Mahallesi'ndendir. Gençliğinde Develi'de medrese tahsili görmüştür. Daha sonra İstanbul'da bulunan ve aynı zamanda hemşehrisi, devlet adamı Develizade Ferik Kasım Paşa'nın¹ yanına gitmiştir. İstanbul'a gittiğinde bir başka hemşehrisi Âşık Seyrânî ile tanışmıştır. Seyrânî'nin devrinde yaşanan kötülükler, haksızlık ve yolsuzluklar karşısındaki tavrını konu edinen şiirlerinden ötürü cezalandırılacağı sırada Halep'e kaçtığı bilinmektedir (Albayrak 2009: 37/37). Bu kaçışın, bugün Suriye'nin doğusunda yer alan ve Deyrizôr olarak isimlendirilen Zôr şehrine mutasarrıf olarak atanan Kasım Paşa'nın yardımı ile olduğu tahmin edilmektedir. Okay'ın verdiği bilgilere göre Kasım Paşa Zôr'a giderken hususi kâtibi olarak Celâleddîn Efendi'yi yanında götürmüştür.

Celâleddîn Efendi daha sonra sırasıyla Seb'a, Sincar ve Re'sulayn nahiyelerinde naiplik vazifesinde bulunmuştur. Nihayet Rakka kadılığına terfi eden Celâleddîn Efendi, bir ara eşinin hastalığı sebebi ile Develi'ye dönmüştür. Burada dört yıl kadar *müstantıklık*² ve şer'iyye baş katipliği yapan şair, Konya'nın Hadim kazasına kadı tayin edilmiştir. Bir müddet sonra tekrar memleketi Develi'ye dönen Mısırlızâde, daha sonra Tokat'ın Erbaa ve Van'ın Kevar kazalarında kadılık yapmıştır. Ardından Bursa *ruûsluğu*³ vazifesine getirilen müellif daha sonra Ankara'nın Bala kazasına nakledilmiştir. Oğlunun vefatıyla birlikte tekrar Develi'ye dönen şair, iki yıllık müstantıklık vazifesinin ardından 1905 yılında İşkodra'nın Leş kazasına, üç buçuk yıl sonra da Beyrut'un Tabriye kadılığına atanmıştır. 1908 yılında emekli olan Mısırlızâde, 1911 senesinde vefat etmiştir.

Haşim Nezihî Okay Ali Celâleddîn Efendi'nin ailesi ile ilgili de bazı bilgiler verir. Makalelerinin yazıldığı yıl olan 1938'de Celâleddîn Efendi'nin 55 yaşlarında bir oğlunun olduğunu ve Amerika'da yaşadığını söyler. Torunlarının ise Develi'de yaşadığı bilgisini verir. Biri

¹ Kaynaklarda Ferik Kasım Paşa ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Kadir Özdamarlar'ın verdiği bilgiye göre "Develizâdeler" Develi'nin en eski ailelerinden olup önemli insanlar yetiştirmiştir. Ferik Kasım Paşa da bu aileye mensup devlet adamlarından biridir (Özdamarlar 2020).

² Sorgu hâkimliği. Geniş bilgi için bk. (Ülker 2023).

³ Osmanlı bürokrasisinde tayin işlemlerinin yapıldığı kalemin adı. Geniş bilgi için bk. (Ahışhalı 2008).

emekli nüfus memuru Mehmet Mısırlı; diğeri ikisi de öğretmen olan İbrahim ve Sakıp Öztürk kardeşlerdir. Haşım Nezihî, *Kayseri Halkevi Dergisi*'nde yayımlanan ve Mısırlızâde'nin bazı gazel ve koşmalarını ihtiva eden eserlerini kaleme alırken müellifin torunlarında bulunan divanından istifade ettiğini söyler. Okay, Mısırlızâde *Divânçesi*'nde yer alan manzumelerin şairin şiirlerinin onda biri kadar olduğunu ileri sürer. Zira müellifin bilhassa saltanatı ve sarayı hicveden şiirlerinin günümüze ulaşmadığını ifade eder.

Haşım Nezihî'nin aktardığına göre Ali Celâleddîn Efendi; misafirperver, misafirsiz sofraya oturmayan ve nargileye düşkün biridir. Hatta arabada giderken dahi nargile içer ve sırf bu durum için yanında bir yardımcı taşır. Binicilikte oldukça mahir olan Mısırlızâde, zekâ ve hafıza bakımından ayaklı kütüphane denecek kadar kuvvetlidir. Okay, şairin Nakşî tarikatına mensup ve ibadete düşkün biri olduğunu da belirtir.

Haşım Nezih Okay müellifin hayatı, bilhassa oldukça hareketli geçen memuriyeti ile ilgili ayrıntılara, şahsiyeti ve ailesine dair bilgiler yer vermiştir. Benzer bilgiler *Kayserili Divan Şairleri* (Köksal 1998: 171-172) ve *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde (Köksal 2014) de mevcuttur. Mısırlızâde ile ilgili bir başka çalışma olan Kadir Özdamarlar ve Kasım Kocabaş'a ait tebliğde (Özdamarlar ve Kocabaş, 2019) de aynı bilgiler tekrar edilmiştir.

Mısırlızâde'nin eserine bakıldığında hayatına dair kaynaklarda bulunmayan bilgilere ulaşmak mümkündür. Müellifin doğum tarihi kesin olarak bilinmese de eserinde yer alan h. 1325/1906-1907 tarihli *Tarih-i Sâl-i Cedîd* (Mısırlızâde, 38^b) isimli şiirinden hareketle bu tarihte hayatta olduğunu kesin olarak söylemek mümkündür. Buna göre Mısırlızâde 1907'den sonraki bir tarihte vefat etmiş olmalıdır ki bu tarih de kaynakların verdiği 1911 tarihine uymaktadır. Ancak müellife ait olduğunu tespit ettiğimiz bugün Kayseri'nin Develi ilçesindeki Tirem Mezarlığı'nda bulunan kabrine ait mezar taşında vefat tarihi h. 1327/1909 olarak kayıtlıdır. Mezar taşında yer alan diğer bilgiler şöyledir: "Hüvel'1-bâkî nüvvâbdan Mısırlızâde 'Alî Celâleddîn Efendi rûhına fâtiha 1327". Aynı kabirde söz konusu mezar taşına bitişik bir başka taş daha vardır. Bu da müellifin oğluna aittir ve üzerinde "Maḥdûmı İbrâhîm Feyzî Efendi'nin rûhına 1335" şeklinde bir yazı mevcuttur. Buna göre müellifin İbrâhîm Feyzî isimli bir oğlu vardır ve

kendisinden sekiz yıl sonra vefat etmiştir. Tek mezarda birbirine bitişik iki taşın yer alması, mezarın Mısrılızâde ve kendisinden sonra vefat eden oğluna ait mükerrer bir mezar olduğunu gösterir niteliktedir. "Hüve" kelimesinin Mısrılızâde'ye ait taşta, "bâkî" kelimesinin oğluna ait taşta yer alması, "fâtiha" kelimesinin her iki taş için ortalı yazılması ve taşların genel görünümüne bakıldığında; mezar taşlarının muhtemelen Mısrılızâde'nin oğlunun vefatından sonra ve aynı anda yapıldığı izlenimini vermektedir.

Görsel 1: Mısrılızâde Ali Celâleddîn Efendi ve oğlu İbrahim Feyzi Efendi'nin Kayseri'nin Develi ilçesindeki Tirem Mezarlığı'nda bulunan mezarı ve mezar kitabesi

Bir diğerk husus da 1876-1877 tarihinde Nusaybin’de bulunduğudur. Bu da eserde yer alan h. 1293/1876-1877 tarihli *Nuşaybin Kazâsına ‘Azîmetimde İmâm Zeyne’l ‘Âbidîn Hazretleri’ne Mütekkaddim ‘Arz-ı hâlimdir* (Mısırlızâde, 3^b) başlıklı şiirle doğrulanmaktadır. Yine müellifin hayatı ile ilgili olarak eserde yer alan *Şehîden Vefât İden Kerîmem Merhûme Hakkında İnşâd* (Mısırlızâde, 25^b) başlıklı bir şiir dikkati çeker. Bu manzumeden müellifin bir kız kardeşi olduğu anlaşılmaktadır. Mezkûr manzumede şair; kardeşi ile ilgili hiçbir bilgiye yer vermez. Manzume başlığında kullandığı “şehîden” ifadesi kız kardeşinin doğum sırasında, salgın bir hastalık yahut doğal bir âfet sebebi ile vefat etmesinden ötürü olabilir. Mısırlızâde söz konusu şiirde kardeşini kaybetmiş olmanın verdiği hüznü dile getirmiştir:

Elem tıtdı felekden itdi şekvâ
Degil haddim kızam hük-m-i Hudâ’ya

Du’â itdim gözüm yaşıyla Hakk’dan
Kabûl eyler ricâmı Hakk te’âlâ

Seni gayb eylemek zâhirde müşkil
Velî ma’nâda bir lutf-ı mu’allâ (Mısırlızâde, 25^b).

Ayrıca müellifin Kâdir isminde bir dayısının olduğu bilgisine de yine eserinden ulaşılmaktadır. Müellifin *Merhûm Dayım Kâdir Efendi’ye* (Mısırlızâde, 18^a) başlıklı şiiri, dayısının 1309 yılındaki vefatı için düşünülen bir tarih manzumesidir.

Mısırlızâde *Divânçesi*’nin genel görünümüne bakıldığında şairin hareketli geçen memuriyet hayatına dair de izlere rastlanır. Bürokratik kurumlarda görevli birtakım kişiler için nazmedilen şiirler, şairin memuriyet hayatında farklı mevkilerde görevli kişilerle karşılaşması ve onlarla kurduğu ilişkilere işaret etmesi bakımından da dikkate değerdir. *Maliye Ketebesi’nden Ahmed Sâfi Bey, Mîralay Ömer Bey, Kâimmakâm Bekir Bey* bu isimlerden bazılarıdır.

Ali Celâleddîn Efendi’nin eserlerine bakıldığında çalışmamızın giriş bölümünde ifade edildiği gibi Haşim Nezihî Okay şaire ait bazı gazel ve koşmaları neşretmiştir (Okay, 1938a: 130-134; Okay 1938b: 294).

Okay, ilgili çalışmasında şairin daha pek çok şiirinin olabileceğinden bahsetmiştir. Müellifin bir divanının olduğu bilgisi de yine ilk kez aynı çalışmadan öğrenilmektedir.

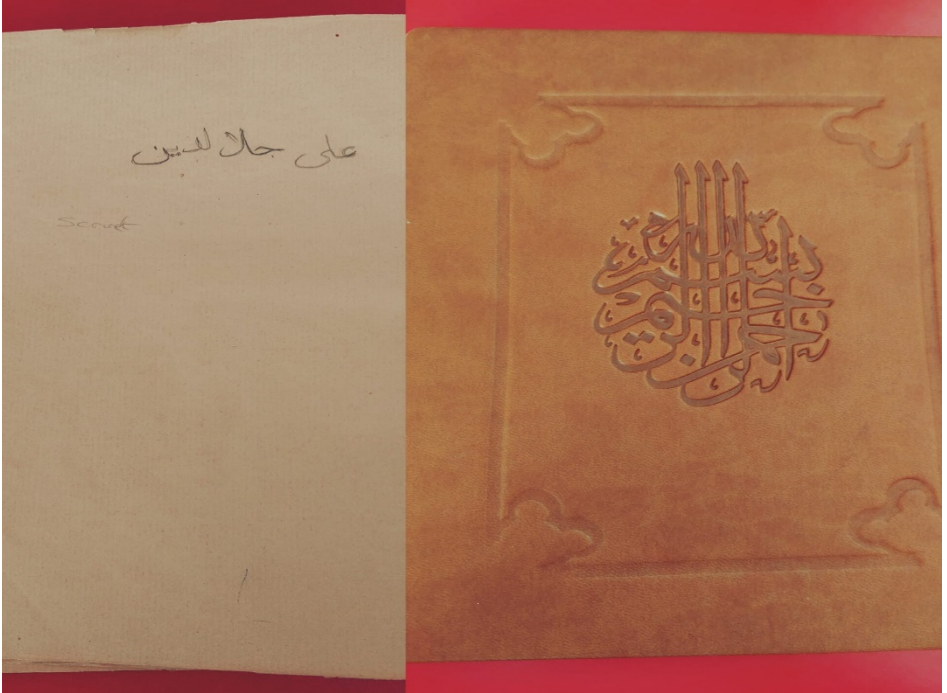
2. *Dîvânçe*

Mısırlızâde'nin ulaşılabilen tek eseri *Dîvânçe*'dir. Haşim Nezihi Okay 1938 yılında *Kayseri Halkevi Dergisi*'nde yayımladığı yazısında müellifin bazı şiirlerini neşretmiş ve bu şiirlere şairin torunlarında mevcut olan divanı üzerinden ulaştığını ifade etmiştir (Okay 1938a: 131). Okay, bu eserin Mısırlızâde şiirlerinin onda biri olmadığı yorumunu yapmış; şairin bazı şiirlerinin kaybolduğunu, bilhassa hiciv vadisinde saray ve saltanatı tariz eden bazı şiirlerinin ise saklandığını belirtmiştir (Okay 1938a: 131). Haşim Nezihi Okay'dan sonra müellife dair bilgiler veren Mehmet Fatih Köksal da müellife ait bir divandan bahsetmiş fakat divanın nerede ve kimde olduğunu tespit edemediğini söylemiştir (Köksal 2014). 2019 yılında Kasım Kocabaş isimli bir araştırmacı tarafından bu eser Niğde'de bir sahaftan satın alınmıştır. Kocabaş, eser üzerinde çalışma yapacağını ifade etmiş (Özdamarlar ve Kocabaş 2019: 46) ancak herhangi bir akademik çalışma ortaya koymamıştır. 2023 yılı sonunda Konya'da bir sahaftan tesadüf eseri bulunan eser satın alınmak suretiyle şahsi kütüphanemize kazandırılmıştır.

2.1. Nüsha Tavsifi

Mısırlızâde'ye ait günümüze ulaşan tek eserden önceki çalışmalarda divan olarak bahsedilmişse de eserin daha ziyade *dîvânçe* özelliği gösterdiğini ifade etmek gerekir. Elimizde bulunan nüsha; sonradan ciltlendiğini düşündüğümüz son derece yeni ve taba rengi bir cilde sahiptir. Cildin ortasında kabartmalı ve celî sülüs istifli bir besmele yer almaktadır. 17*21 cm ölçülerinde; nohudi renk, az aharlı, arma ve taç filigranlı 58 varaktan müteşekkildir. Mezkûr nüshada sağdan 40b'ye kadar Mısırlızâde'ye ait şiirler yer alırken 41a-50b varakları boş olup 42b ve 43a ile 47a ve 47b sayfalarında kopmalar mevcuttur. 51a ve 58a varakları arasında Sultan Selim'in Bâkî'ye tahmisi, Diyarbekirli Said Paşa'ya ait bir şiir, Ferik Mustafa Paşa'nın Nâbî'ye tahmisi, Remzi Baba'ya ait üç şiir olmak üzere çeşitli şiirler yer almaktadır. Sayfa kenarları siyah mürekkep ile mücedveldir. Nüshanın tamamında, başlıklar dâhil siyah mürekkep ve harekesiz rik'a hat kullanılmıştır.

Eserin ünvan sayfasında sonradan ilave edilmiş olması muhtemel ve nüshadaki hattan farklı olarak kurşun kalemle “‘Alî Celâleddîn” ve günümüz harfleri ile “Servet” yazmaktadır.

Görsel 2: Mısırlızâde Ali Celâleddîn Efendi *Dîvânçesi* dış ve iç kapak.

1b sayfasında yer alan besmele ile başlayan eserde, temmet kaydı başta olmak üzere hiçbir kuyudata rastlanmamıştır. Ancak eserde yer alan çeşitli tarih şiirlerinden nüshanın yazıldığı tarih ile ilgili yorum yapmak mümkündür. Buna göre nüshada sırasıyla h. 1293/1876-1877, h. 1291/1874-1875, h. 1309/1891-1892, h. 1317/1899-1900, h. 1323/1905-1906, h. 1324/1904-1905, h. 1325/1906-1907 tarihleri yer almaktadır. Bu tarihlerin metinde kronolojik sıraya göre yer almaması, nüshanın çeşitli zamanlarda yazıldığı izlenimini vermektedir. Eserde yer alan en erken tarih h. 1291/1874-1875 ve en geç tarih h. 1325/1906-1907'dir.

2.2. Dil ve Üslup

Dîvânçe'nin klasik Türk şiir geleneğine ve yazıldığı döneme göre sade ve anlaşılır olduğunu söylemek mümkündür. Şair; eser boyunca karmaşık hayaller ve girift teşbihlerden uzak durmuş, maksadını açıkça ifade eden bir üslubu benimsemiştir. Arapça ve Farsça kelime ve terkipleri Türkçeye oranla daha az kullanan Mısırlızâde, manzumeleri için seçtiği rediflerde de aynı tutumu sergilemiştir. (K 3; -imdir benim, G. 9; ider; G. 13; üstüne, G. 20; var, G. 23; oldum, G. 25.; -a karşı):

SİNEME her dem urur yüz tİR-i müjgân el-emân
Ey nigârım ol keman-ebrû *elinden* derdliyem

Safha-i ruhsârını teşhİR idüp hâl-i Hâbeş
Rûmda ben leşker-i Hindû *elinden* derdliyem

Gönlümi pâbend idüp zülf-i siyâhın ey ‘aceb
Gör nice ol kâfir-i cādû *elinden* derdliyem (Mısırlızâde, 4^a)

Eserde kullanılan Türkçe deyimler de şairin üslubunda dikkat çeken özelliklerden biridir. Aşağıda yer verilen beyitte, “Arkası yere gelmek” ve “Ramak kalmak” deyimleri kullanılmıştır:

SİNE-i ‘üryânımı kalğan idindim hançere
‘Âdetimdir terk idilmez gelse tâ arķam yire (Mısırlızâde, 5^a)

Bir ramaķ ķalmışdı hâlvette o yâriñ vaşlına
Men‘ine dâm eyleyüp sedd itmeye humhâneyi (Mısırlızâde, 21^b)

Naiplik ve kadılık gibi çeşitli memuriyetlerde bulunan Mısırlızâde'nin şiirlerinde memuriyet hayatına ait içerik sunması da bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sincar'da naiplik yapan şairin Sincar Meclis İdaresi ile ilgili yazdığı şiir bu hususta örnek olarak verilebilir:

İşte bu bizim idâre deyüp i‘lân ideriz
Müdde‘î zümresini ‘adl-le hayrân ideriz

Hayli dem sille-i eslâfda olmuşdı zebûn
Şimdi ma'mûr ile hoş servet ü sāmân ideriz

Her kim âlûd-ı keder gelse bizim bezmimize
Zahmını mazhar-ı edviyye-i Loḡmân ideriz

Bu maḡâm merkeze bir şu'be-i faḡriyye olup
Maḡlab-ı devleti her vech-ile âsân ideriz (Mısırlızâde, 9^a-9^b)

2.3. Eserin Tertibi ve Muhteva Özellikleri

Klasik tertibe göre tanzim edilmeyen eser, besmele ve art arda gelen dört naatla başlar. Gazel şeklindeki bu naatlarda şair mahlasına da yer verir:

Na're-i şîrâne çek gamdan *Celâleddîn* müdâm
Çün ki ben bir gözleri âhû elinden derdliyem (Mısırlızâde, 4^a)

Akabinde; *Mersîye*, *Müfred*, *Mersîye-i Diger*, *Nuşaybin Kazâsına* 'Azîmetimde İmâm Zeyne'l Âbidîn Hazretleri'ne Müteḡaddim 'Arz-ı ḡâlimdir ve *Ferd* başlıklı şiirlere yer verilmiştir. Bu kısımda yer alan mersiyeler Kerbelâ mersiyeleridir:

Ser-a-pâ Kerbelâ'yı lâlezâr itmiş dem-i mazlûm
ḡicâbindan şarardı rûy-ı şahrâ ol zamân nâ-gâh (Mısırlızâde, 2b)

Mısırlızâde daha sonra *Ġazeliyyât* başlığı ile gazellerine yer verir. Hemen hemen hepsinde mahlasın yer aldığı ve hurûf-ı hecâyâ göre tertip edilmeyen bu gazeller, aşk ve tasavvuf başta olmak üzere çok çeşitli konuları muhtevidir. Beyit sayıları genellikle 6-9 arasında değişiklik göstermektedir. Mısırlızâde *Dîvânçesi*'nde gazellerle ilgili dikkat çeken hususlardan biri eserde yer alan *bî-nukat* gazelleridir. *Bî-nukat*; divan şiirinde harfe dayalı hünerlerden biridir ve mühmel (Saraç 2006: 305) ismiyle de anılmaktadır. Bu sanatla ortaya konulan şiirlerdeki tüm kelimeler noktasız harflerden oluşmaktadır. Mısırlızâde'nin şiirlerinde böyle ses ve söz oyunlarına başvurması onun edebi kişiliğini ve divan şiirine vukufiyetini göstermesi bakımından önemlidir:

Resm-i sevdâ serde muhkem dilde kâlâ-yı devâm

Ona ma'lûmu'l-'amel esmâ mu'allâ-yı devâm (Mısırlızâde, 7^a)

Dîvânçe'nin gazeliyyât kısmında çok sayıda nazire yer almaktadır. Bu nazirelerde şair, naziresinden önce zemin metne yer vermektedir. Örneğin, eserde *Bâb-ı Ser-askerî Ketebesinden Nazîf Bey'in* (Mısırlızâde, 5^b) başlıklı bir manzume yer almış hemen altında ise şair *Nazîre-i Hakîr* (Mısırlızâde, 5^b) başlıklı bir şiir ile aynı şiiri tanzir etmiştir. Bu tertip şekli birkaç istisna dışında diğer nazirelerde de görülmektedir. Söz konusu istisnaların biri, Şeyh Gâlib'in "iltifât" redifli gazeline (Okcu 2011: 435) yapılan naziredir. İlgili şiirde zemin metin verilmeyip doğrudan nazire yer almıştır:

Sen bu sırrın seyrini beyhûde şanma zâhidâ

Ṭâlib-i dîdâr kim dünyâda etmez iltifât (Mısırlızâde, 17^a)

Ali Celâleddîn Efendi gazellerinde günahlarından ötürü pişmanlık duyan, mütevazı bir insan portresi çizer. Mahlas beyitlerinde geleneğin aksine kendisini övmek yerine tahkir eder:

Celâleddîn seni maḥzûn iden cürm-i kesîrindir

Gözün ḳanlar döker her bâr ḥicâb üzre nedâmetden
(Mısırlızâde, 38^b)

Celâleddîn eliñden nesne gelmez

Du'â eyle mu'în ola peyember ((Mısırlızâde, 39^a)

Mısırlızâde, *Dîvânçe'sinin* gazeliyyât kısmına her ne kadar bu ismi verse de ilgili bölümde *kaside*, *kt'a*, *müseddes* gibi farklı nazım şekilleri de yer almaktadır. Şairin kadılık yaptığı Konya'nın Hadim ilçesinde bulunan 18. asır âlim, fakih ve mutasavvıflarından Ebû Saîd Hâdimî⁴ için kaleme aldığı 25 beyitlik kasidesi Celâleddîn Efendi'nin şairlik kudretini göstermesi bakımından dikkate değerdir:

Rûtbe-i 'ilmiyyesin bil ḥârsız bir goncadır

Kimsenin ḥaddi degildir fazlınıñ inkârına

Ḥâk-pâyin çeşmime tütîyâ idinsem çok değil

Yâdıma almam kerem ḳıl ḥâsidiñ ısrârına

⁴ Geniş bilgi için bk. (Yayla 1997).

Bir zaman bâzâr-ı 'ilme geldiği nokşân için
Gönderüp tilmîzlerin her beldenin i' mârına

Rub '-ı meskûn müstefid ol menba '-ı hürşîdden
Bir revâc bahş itdi dehriñ sevğine es'ârına (Mısırlızâde, 16^b)

Yine Ebû Saîd Hâdimî ile ilgili olarak eserde kaside şeklinde bir *vedaiyye* de yer almaktadır. Herhangi bir tarih bilgisinin yer almadığı mezkûr şiir, Mısırlızâde'nin Hadim kazasındaki kadılık vazifesinin bitişinin ardından yazılmış olmalıdır. Bu şiirde de Celâleddîn Efendi'nin Hâdimî'ye duyduğu derin sevgi ve ondan ayrılıyor olmanın verdiği hüznü dile getirilmektedir:

Elvedâ 'ey kâşif-i esrâr-ı hikmet elvedâ '
Elvedâ 'yâ vâkıf-ı ders-i haķîkat elvedâ '

Ben murâdıñ üzere hîdmet itmedim encâm-ı kâr
Her kuşurumla kabûl et bitdi müddet elvedâ '

Hâzretiñden bî-vefâ devrân firâka meyl idüp
Çâresi gelmez elimden çâre firkat elvedâ '

Çande olsam nisbetim 'arz eylemekdir maķşadım
İftirâk sūrî velî ma'nâda vuşlat elvedâ ' (Mısırlızâde, 20^b)

Dîvânçe'de yer alan kasidelerle ilgili olarak dikkat çeken bir diğer örnek de Ali Celâleddîn Efendi'nin hemşehrisi ve aynı zamanda devlet adamı Kasım Paşa'ya sunduğu kasidedir. Haşim Nezihî Okay, Mısırlızâde'nin hayatına dair bilgi verirken Kasım Paşa'nın Zôr'a mutasarrıf tayin edildiğinde yanında hususi kâtibi olarak Mısırlızâde'yi götürdüğünü söylemiştir. *Dîvânçe*'de yer alan *Zôr Mutaşarrıfı Ferîķ Kâsım Pâşâ'ya* başlıklı şiir, bu bilgiyi doğrular niteliktedir. İlgili manzumede Mısırlızâde, Kasım Paşa'dan övgü dolu sözlerle bahsetmektedir:

Bârekallâh muķaddem yümne beşâretdir gelen
Âşaf-ı 'âlî-himem şâhib-diyânetdir gelen

Âb-ı rûy-ı Kâşeri nâm u Develüzâdedir
Menba'ı baır-i kerem-kân-ı şehâvetdir gelen

Büyünü şemm eyledim isti'dâdım⁵
Âferin ikbâlime vâcib-ziyâretidir gelen

Tâli'im 'akrebde 'acz üzre müdevver ba'demâ
Müşterî iklimine sa'de riyâsetdir gelen

Mağdem-i hayriyyesin i'lâna me'mûr 'arz ider
İntihâb-ı Bâb-ı 'Âlî'den vezâretidir gelen (Mısırlızâde, 11^b)

Gazeller bölümünde yer alan farklı nazım şekillerden biri de kıt'alardır. Bu formdaki şiirlerin büyük çoğunluğunu tarih manzumeleri oluşturmaktadır. *Yegen Efendizâde Ahmed Efendi'nin Mağdûmuna Târîh* (Mısırlızâde, 18^a), *Müftizâdelerin Mağdûmlarına Târîh* (Mısırlızâde, 18^a) başlıklı şiirler mezkûr manzumelere örnek teşkil eder.

Dîvânçe'de *müfred*, *müstezad*, *müseddes* gibi farklı nazım şekilleri de görülmektedir. Eserin dikkat çeken yönlerinden birisi de halk edebiyatı nazım biçimlerinden *kalenderî*, *koşma* ve *semâi* şeklindeki şiirlerdir. Mısırlızâde söz konusu eserinde 11 *koşma*, 6 *kalenderî* ve bir de *semâiye* yer vermiştir. Bu şiirler, Türk saz şairi Âşık Seyrânî'nin hemşehrisi aynı zamanda dostu olan Ali Celâleddîn Efendi'nin halk şiirine olan yakınlığını göstermesi bakımından da önemlidir. Şairin Türk halk şiirine ait bu biçimlere eserinin sonunda yer vermesi, onun eserin tertip hususiyetine ait tercihini yansıtmaları bakımından da dikkat çekicidir. *Dîvânçe*'de bu şiirlerden sonra yine divan şiiri nazım biçimlerine ait şiirler yer almış; mezkûr şiirlerin ilki olan esere *Şonradan İlâve Gâzel* başlığı verilmiştir. Bu durum da eserin muhtelif zamanlarda yazıldığı, elimizde bulunan nüshanın müellif nüshası olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Dîvânçe'de 150'den fazla şiir yer almaktadır. Bu şiirlerin şekil, tür ve muhtevasına ilişkin hususiyetler hâlen üzerinde çalıştığımız eserin çeviri yazılı metni ve tahlil çalışması tamamlandığında daha da belirgin hâle gelecektir.

⁵ Vezin aksıyor.

Sonuç

Bu çalışmada 19. asır Osmanlı kadı şairlerinden Ali Celâleddîn Efendi'nin hayatı ve kayıp olduğu bilinen *Dîvânçe*'si üzerinde durulmuştur. Çalışma neticesinde Celâleddîn Efendi'nin hayatı ve *Dîvânçe*'si ile ilgili şu tespitlere varılmıştır:

1. Ali Celâleddîn Efendi Kayseri'nin Develi ilçesinin Hacı İbrahim Ağa Mahallesi'ndendir. Babası Mısır'a ticaret yapan Hacı İbrahim Ağa isimli bir zattır ve aile bu sebeple Mısırlızâdeler diye de anılmaktadır. Celâleddîn Efendi sırasıyla Seb'a, Sincar ve Re'sulayn nahiyelerinde naiplik; Rakka, Hadim, Erbaa, Kevâr 'da kadılık; Bursa ve Bala ruûsluğu, Develi müstantıklığı gibi çeşitli memuriyetlerde bulunmuş bir devlet adamıdır.

2. Kaynaklar şairin bir divanı olduğundan bahsetse de söz konusu divanın yeri günümüze kadar tam olarak tespit edilememiştir. Bu alışma ile kaynaklarda kayıp olduğu bilinen divana ulaşıldığı bilgisi verilmiş ve eser üzerinde inceleme yapma imkânı bulunmuştur.

3. Tesadüf eseri bir sahafta bulunan ve tarafımızca satın alınan eserin mürettep bir divandan çok şairin muhtelif zamanlarda kaleme aldığı bir dîvânçe özelliği gösterdiği anlaşılmıştır. Söz konusu eserde divan şiiri nazım şekilleri gazel, kaside, kıt'a, müseddes gibi formların yanı sıra Türk halk şiirine ait kalenderî, koşma, semai gibi şekillere de rastlanmıştır. Ekserisi divan şiiri nevinden olmak üzere eserde 150'yi aşkın manzume yer almaktadır.

4. Manzumelerinde sade ve açık bir dil kullanan Mısırlızâde; eser boyunca ağırbaşlı, mütevazı, İslam akidelerine bağlı bir şair portresi çizmektedir.

5. Oldukça hareketli ve yoğun geçen memuriyet hayatına ve sosyal yaşamına ait manzumeler de kaleme alan şairin söz konusu şiirlerinden hareketle dönemin sosyo-kültürel hayatına ait izlere rastlamak da mümkündür.

6. *Dîvânçe* içerisinde yer alan en dikkat çekici manzumeler; şairin kız kardeşinin vefatı üzerine kaleme aldığı şiiri, şeyh Galib'in "iltifât" redifli

gazeli başta olmak üzere nazireleri ve bir dönem kadılık yaptığı Konya'nın Hadim kazasında bulunan Ebû Saîd Hâdimî'ye olan kasidesi ve veda'iyye türündeki şiiridir. Bunların dışında eserde yer alan tarih şiirleri ve çeşitli görevlerdeki devlet adamlarına sunulan şiirler de önem arz eder.

7. Son devir Osmanlı kadı şairlerinden Mısırlızâde Ali Celâleddîn Efendi'ye ait *Dîvânçe*'nin hâlen üzerinde çalıştığımız tam metnin neşri ve eser üzerinde yapılacak ayrıntılı bir tahlil çalışması ile müellifin hayatı, yaşadığı devir, edebi şahsiyeti ve şiirlerine dair daha kapsamlı bilgiler ortaya konulacaktır.

Kaynakça

- AHISHALI, Recep (2008), "Ruûs", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, 272-273, İstanbul: TDV Yayınları.
- ALBAYRAK, Nurettin (2009), "Seyrânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 37, 37-38, İstanbul: TDV Yayınları.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih (2014). "Celâleddîn, Mısırlızâde", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, erişim tarihi: 03.02. 2024, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/Celâleddîn>.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih (1998), *Kayserili Divan Şairleri*, Kayseri: Geçit Yayınları.
- MISIRLIZÂDE, Ali Celâleddîn (ts), *Dîvânçe*, Ayşe Parlakkılıç Mucan Şahsi Kütüphanesi.
- OKAY, Haşim Nezihî (1938a), "Everekli Ali Celâlettin Efendi", *Erciyes (Kayseri Halkevi Dergisi)* 1/5, 130-134.
- OKAY, Haşim Nezihî (1938b), "Everekli Ali Celâlettin'e Ait Gazeller", *Erciyes (Kayseri Halkevi Dergisi)* 1/10, 294.
- OKCU, Naci (2011), *Şeyh Gâlib Dîvânı, Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri*, Ankara: TDV Yayınları.
- ÖZDAMARLAR, Kadir (2020), "Mutasarrıf Develizade Ferik Kasım Paşa", *Çağdaş Develi*, erişim tarihi: 05.01.2024, <https://www.cagdasdeveli.com.tr/kose-yazarlari/mutasarrif-develizade-ferik-kasim-pasa.html>.
- ÖZDAMARLAR, Kadir ve Kasım Kocabaş (2019), "Develili Ali Celâleddin Efendi ve Dîvânçesi", *II. Uluslararası Develi-Âşık Seyrânî ve Türk Kültürü Kongresi*, Kayseri.
- SARAÇ, Mehmet Ali Yekta (2006), *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla ve Ahmet Kartal (2007), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TONGA, Necati (2018), "Haşim Nezihî Okay", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, erişim tarihi: 06.01. 2024,

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hasim-nezihi-okay>.

- ÜLKER, İbrahim (2023), "Osmanlı Ceza Yargılamasında Müstantik (Sorgu Hâkimi)", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 11/1, 41-57.
- YAYLA, Mustafa (1997), "Ebû Saîd Hâdimî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 15, 24-25, İstanbul: TDV Yayınları.